

TELŠIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖ

**TELŠIŲ MIESTO
ŽELDYNŲ IR ŽELDINIŲ INVENTORIZAVIMO IR
TVARKYMO PROJEKTAS**

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

Projekto vadovas: dr. Julius Bačkaitis

Lekėčiai, 2017 m.

TURINYS

	Psl.
1. Įvadas	3
2. Metodika	4
3. Telšių miesto želdinių (inventorizuotų 2017 m.) charakteristika	7
4. Telšių miesto želdinių sanitarinė būklė bei planuojamos jų tvarkymo priemonės	13
PRIEDAI (tekstiniai)	16
I. Specialiosios sąlygos, aktualios įveisiant ir tvarkant želdinius bei želdynus	16
II. Telšių miesto želdinių tvarkymo (ūkinių priemonių) žiniaraštis	18
III. Telšių miesto želdinių taksoraštis	-
PRIEDAI (grafiniai)	
IV. Telšių miesto želdinių planas (M 1 : 5 000)	-
V. Telšių miesto želdinių tvarkymo (ūkinių priemonių) planšetas (M 1 : 2 000)	-

1. ĮVADAS

Platesnio masto centralizuotas Lietuvos želdinių inventorizavimas (*neskaitant M. Janušauskaitės - Lukavičienės, B. Matuliausko, L. Čibiro ir kt. mokslininkų asmeninių tyrimų*) skaičiuoja šestą dešimtmetį. Mums žinomos 5 žymesnės Lietuvos želdinių inventorizacijos:

- * 1958 m. - >194 parkų;
- * 1974 - 1985 (*1989*) m. – 9 Lietuvos didžiųjų ir kurortinių miestų;
- * 1981 - 1984 m. – 250 parkų;
- * 1999 - 2002 m. - >148 parkų;
- * (2005)2008 – 2012 m. – apie 50 Lietuvos savivaldybių.

Deja, beveik visa surinkta medžiaga jau seniai „nugulė“ valstybiniuose ir privačiuose archyvuose, tad „paprastiems mirtingiesiems“ tapo neprieinama.

Nedideliuose ploteliuose (*privačiose namų valdose, atskirose gatvėse, skveruose ir pan.*) želdinių inventorizacija buvo atliekama ir kitu laiku, pagal pačių vykdytojų susigalvotas metodikas. *LŽŪU tai vykdė doc. M. ir A. Navasaičiai, doc. S. Mirinas; kitur - dr. L. Januškevičius, K.Labanauskas bei kiti dendrologai.*

Šiuo metu galiojančios Želdinių inventorizavimo metodikos juodraštinis variantas atsirado 2002 m., esant poreikiui pradėti tvarkymo darbus Dubravos MEMU Girionių parke (111 ha) ir LMSSC Dubravos arboretume (48 ha) bei pritaikyti šiuos objektus intensyviai visuomenės lankymui.

Aukščiau minėta metodika, ją kiek patobulinus, 2005 m. LR Aplinkos ministro buvo aprobuota kaip „*Metodiniai nurodymai želdynams inventorizuoti ir jų tvarkymo projektams parengti*“, o 2008 m. patvirtinta, kaip „*Želdynų ir želdinių inventorizavimo ir apskaitos taisyklės*“.

2. METODIKA

Telšių miesto želdinių inventorizavimo darbai buvo atliekami 2017 metų birželio mėn., vadovaujantis, kiek patikslintomis „Želdynų ir želdinių inventorizavimo ir apskaitos taisyklėmis (2008 m. sausio 8 d. Nr. D1-5).

Inventorizacija atliekama natūroje apžiūrint kiekvieną želdinių grupę ir (ar) atskirus želdinius, bei užpildant Želdynų ir želdinių inventorizavimo kortelę (lentelę):

1 skiltyje „**Želdyno (objekto) pavadinimas**“ įrašomas konkretus inventorizuojamo objekto – želdinių kvartalo arba gatvės pavadinimas;

2 skiltyje „**Želdinių sklypo numeris plane**“ rašomi skaičiai nuo 1 iki 200. Prireikus gali būti pridedamos ir raidės;

3 skiltyje „**Rūšinės sudėties koeficientas**“ įrašomi medžių ir krūmų grupės (20 ir daugiau vnt.) rūšinės sudėties skaičiai (nuo 1 iki 10 taip, kad bendra skaičių suma būtų lygi 10). Medžių ar krūmų eilėms (20 ir daugiau vnt.) taip pat įrašomas rūšinės sudėties koeficientas. Jis rašomas pagal biogrupėje augančių atskirų medžių rūšių užimamo kiekio santykį;

4 skiltyje „**Medžių, krūmų rūšis (porūšis, varietetas, forma arba veislė)**“ įrašomi inventorizuojamų medžių, krūmų, lianų rūšių pavadinimai (*pagal knygą: Gudžinskas Z. 1999. Lietuvos induočiai augalai*). Medžių, krūmų, lianų kultivarų pavadinimai (formos) rašomi originalo kalba lotyniškais raidėmis tarp apostrofų, didžiąja raide, pvz., paprastasis ažuolas ‘Fastigiata’.

Inventorizuojant želdinius botanikos soduose, arboretumuose, dendrologinėse kolekcijose ar panašios paskirties želdynuose, į želdinių inventorizavimo kortelę kartu su lietuvišku augalo pavadinimu įrašomas lotyniškas augalo pavadinimas;

5 skiltyje „**Kiekis**“ įrašomas pavieniui ar nedidelėmis grupėmis (iki 19 vnt.) augančių medžių, krūmų ar lianų kiekis (1–19 vnt.), taip pat, jei nebuvo pildoma 3 skiltis.

Medžių, augančių grupėmis (20 ir daugiau vnt.), kiekis įrašomas tik dendrologiškai, ekologiškai, estetiškai vertingų, kultūros paveldui ir kraštovaizdžiui reikšmingų (pagal LR Aplinkos ministro įsakymą) medžių;

6 skiltyje „**Aukštis**“ įrašomas medžių ir krūmų, kuriems buvo pildoma 3 ir (ar) 5 skiltis, aukštis. Medžių ir krūmų aukštis rašomas nuo 0,1 m (iki 2 m – gradacija kas 0,1 m, nuo 2 iki 6 m – kas 0,5 m, daugiau kaip 6 m – kas 1 m). Aukštis nustatomas vizualiai ar matuojant aukštimačiu;

7 skiltyje „**Skersmuo**“ įrašomas medžių ir medžiu išaugusių krūmų, kuriems buvo pildoma 3 ir (ar) 5 skiltis, skersmuo. Jis matuojamas 1,3 m aukštyje ne žemesniems kaip 1,5 m medžiams. Skersmuo matuojamas žerglėmis ar kitais prietaisais;

8 skiltis „**Medžių grupių skalsumas**“ pildoma tik medžių grupėms, kai pildoma 3 skiltis. Jis gali būti nuo 0,3 iki 1,3. „**Krūmų grupių glaudumas**“ pildomas krūmų grupėms ir gyvatvorėms

(1 – reta grupė (gyvatvorė), kai projekcinis padengimas < 25%, 2 – vidutinio tankumo (26–60%), 3 – tanki (>60%);

9 skiltis „**Želdinių būklė**“ pildoma kiekvienai 4 skiltyje įrašytai rūšiai, naudojant 6(7) balų skalę nuo (1 – gera būklė, 2 – vidutinė, 3 – patenkinama, 4 – bloga, 5 – labai bloga, 6 – žuvęs želdinys, 7 – kelmas arba akivaizdžiai tuščia sodinimo vieta gatvių želdiniuose).

Želdinių būklė vertinama apibendrinant kelis rodiklius (2 priedas): genėjimo intensyvumo laipsnį, defoliacijos laipsnį, ligų intensyvumą, kenkėjų gausumą ir pakenkimo laipsnį, medžio kamieno (žievės) mechaninio pažeidimo intensyvumą, pasvirimo laipsnį;

Pasvirimo laipsnis būklę blogina 1-2 balais, jei medis 30°–45(60)° pasviręs gatvės, intensyviai naudojamų pėsčiųjų takų, pastatų link. Jei toks sveiko medžio pasvirimas yra parke ar kitur, atokiau nuo takų – būklės galima ir nebloginti. Esant >45(60) % pasvirimui būklės balas gali kisti nuo 2 iki 5.

Buvo atsižvelgta ir į medžių nustelbtumą, žimospirgius, skurdžių išvaizdą bei kitus medžių būklę lemiančius rodiklius.

Jei vertinamo medžio būklę inventorizacijos metu veikia keli veiksniai, pvz., jis genėtas, užpultas kenkėjų, pažeistas ir jo kamienas, tokiu atveju į lentelę įrašomas blogiausios būklės (pažeidimo) balas pagal bet kurį iš paminėtų kriterijų (pvz., jei genėjimo intensyvumo laipsnis yra 3 balai, defoliacija – 1 balas, o kamieno mechaninis pažeidimas – 5 balai, tai bendra medžio būklė vertinama 5 balais).

Visais atvejais būklė vertinama vizualiai, želdinius lyginant su sąlygiškai sveikais želdiniais.

Esant reikalui (savivaldybės ataskaitose ar pan.) želdinių būklę nurodyti Taisyklėse įtvirtintoje 3(4) balų sistemoje – taksoraštyje 2 ir 3 būklės medžiai prilyginami 2 būklės, o 4 ir 5 būklės medžiai – 3 būklės medžiams.

10 skiltyje „**Pastabos**“ gali būti įrašoma:

- a) atstumai tarp medžių ir krūmų eilėse ir tarp eilių, pvz., eilė, kas 2 m; 2 eilės, 4 x 4 m;
- b) komentarai apie įdomesnius medžius ar krūmus, pvz., 10 kamienų; viršūnėje – „raganų šluota“, įspūdingos išvaizdos;
- c) komentarai apie gyvatvores, medžių ir krūmų eiles, pavienių medžių ir krūmų formavimą, pvz., karpoma gyvatvorė;
- d) komentarai apie patenkinamos ir blogos būklės želdinius, pvz., nulaužta medžio viršūnė; nustelbtas; džiūsta; lapai užpulti miltligės ir pan.;

11 skiltyje „**Reikalingos tvarkymo priemonės**“ įrašomos reikalingos tvarkymo priemonės:

- a) tvarkymo priemonės pavadinimas: kirsti, genėti, persodinti, atnaujinti ir kt.;
- b) iškertamų medžių procentas prie grupių, kurias reikia retinti dėl per didelio tankumo ar sanitarinės būklės;

c) tvarkymo priemonių taikymo eiliškumas:

Pastaba: skubiai tvarkomi 45° kampu ir daugiau pasvirę, visiškai sutrūnijusiais kamienais medžiai (ypač minkštieji lapuočiai), augantys po elektros lauko linijomis, ir kiti labai blogos būklės medžiai ir krūmai;

1 eilėje tvarkomi blogos būklės medžiai ir krūmai, iš dalies blogos būklės (kai vertinant želdinių būklę, ne mažiau kaip du rodikliai yra įvertinami blogai) medžiai, kirstini per 5 artimiausius metus;

2 eilėje tvarkomi kiti pagal želdinių būklę per 5–10 metų kirstini medžiai ar krūmai;

Projektiniais tikslais gali būti kertami medžiai augantys greta pastatų sienų, ant komunikacijų linijų ar po el. laidais, invaziniai medžiai, stelbiantys vertingesnius želdinius, rekonstruojamų gatvių želdiniai ir pan., nepriklausomai nuo jų sanitarinės būklės.

3. TELŠIŲ MIESTO ŽELDINIŲ (inventorizuotų 2017 m.) CHARAKTERISTIKA

2017 metais inventorizuotoje Telšių miesto teritorijoje atskirieji ir priklausomieji želdiniai savo lajomis dengia 9,76 ha, o gatvių želdiniai užima dar 1,38 ha.

Inventorizuotoje Telšių miesto dalyje stambesnių medžių grupių (medynų) nėra, tad visi medžiai (*išskyrus augančius laisvoje ar formuojamoje gyvatvorėse*) buvo apskaityti vienetais.

Telšių miesto žaliuosiuose plotuose vyrauja mišrūs želdiniai. Nors inventorizacijos metu inventorizuota 2840 želdinių grupių (2372 - bendruosiuose želdiniuose, 468 – gatvių želdiniuose), kuriose vidutiniškai auga po kelias (2-4) medžių ar krūmų rūšis, bet šiaip augalų rūšių ir formų skaičius grupėse buvo pats įvairiausias – nuo vieno iki keliolikos.

Iš viso šios inventorizacijos metu Telšių miesto želdiniuose identifikuota 36 šeimų, 88 genčių, 280 medžių ir krūmų rūšių ir formų (1 lentelė). Daugiausiai čia auga kadagio (22), tujos (20), puskiparisio (10) ir gluosnio (12) taksonų.

Inventorizuotuose Telšių miesto želdiniuose auga bent 85 spygliuočių ir 195 lapuočių medžių ir krūmų rūšys bei formos.

Be abejo šis kiekis yra kiek didesnis – identifikuotų augalų tarpe pasitaikė vienas kitas taksonas, kurio tikslią rūšį ar formą nustatyti inventorizacijos metu buvo sunkiai ar visiškai neįmanoma – tam būtų reikalingi detalesni tyrimai įvairiais metų laikais, augalo stebėjimas jam žydint ar/ir brandinant vaisius ir pan. Kai kurių pavienių augalų galėjo nepavykti tiksliai identifikuoti dėl jų mažo amžiaus ir neišryškėjusių skiriamųjų požymių.

1 lentelė. Telšių miesto želdiniuose augančių medžių ir krūmų pasiskirstymas pagal dendrologinę nomenklatūrą.

Šeima	Gentis	Rūšis	Rūšių ir formų kiekis
Kukmediniai	Kukmedis	europinis	5
Kiparisiniai	Puskiparis	Lausono	5
		žirniavaisis	5
	Kadagys	kazokinis	4
		kininis	2
		paprastasis	5
		uolinis	1
		tarpinis	3
		sp.	1
		žvynuotasis	5
		gulščiasis	1
	Tuja	vakarinė	20
	Tujenis	kapoklinis	2
	Mikrobiota	kryžmiškoji	1
Pušiniai	Kėnis	europinis	1
		pilkasis	1
		sibirinis	1

	Maumedis	europinis	2
		sp.	1
		sibirinis	1
		japoninis	1
	Eglė	baltoji	4
		dygioji	3
		paprastoji	2
	Pušis	kalninė	1
		paprastoji	1
		juodoji	1
		sibirinė	1
		veimutinė	1
	Cūga	kanadinė	1
	Pocūgė	didžioji	2
Viso: 3	12	31	85
Liepiniai	Liepa	didžialapė	2
		mažalapė	1
		paprastoji	1
Guobiniai	Guoba / Skirpstas / Vinkšna	G.kalninė	2
		S. paprastasis	1
		V.paprastoji	1
Gluosniniai	Drebulė / Tuopa	drebulė	1
		balzaminė	1
		juodoji	1
		kanadinė	1
		pilkoji	1
		kininė	1
		plaukuotavaisė	1
	Gluosnis, karklas	baltasis	2
		macudinis	1
		trapusis	2
		gulščiasis	1
		vilnotasis	1
		sveikalapis	2
		blindė	3
Erškėtiniai	Trešnė	trešnė	1
	Vyšnia	liaukingoji	1
	Kaulenis	blizgantysis	1
		Damerio	1
		gulščiasis	1
		lenktašakis	1
	Kryklė	veltininė	1
	Gudobelė	grauželinė	2
		pošvelnė	1
		vėduoklinė	1
		vienapiestė	1
	Ieva	paprastoji	1
		vėlyvoji	1
	Sidabražolė	krūminė	1
	Pūslenis	putinalapis	3

	Slyva	kaukazinė	3
	Obelis	Zyboldo	1
		rojaus	1
		sp.	1
	Erškėtis	paprastasis	1
		sp.	1
		raukšlėtalapis	1
		tankiadyglis	1
	Šermukšnis	paprastasis	2
		švedinis	1
	Aronija	juodavaisė	1
	Medlieva	varpinė	1
	Svarainis	japoninis	1
	Stefanandra	karpytalapė	1
	Luizianija	triskiautė	1
	Lanksva	Bilardo	1
		guobalapė	1
		japoninė	4
		niponinė	1
		smailialapė	1
	Lanksvūnė	šermukšnialapė	1
	Migdolas	keružis	1
Hortenzijiniai	Hortenzija	didžialapė	1
		šviesioji	1
		laipiojančioji	1
		šluotelinė	1
		aukštoji?	1
	Jazminas	darželinis	2
		plačialapis	1
		virgininis	1
	Deucija	šiurkščioji	1
		lieknoji	1
		hibridinė	1
		sp.	1
Magnolijiniai	Magnolija	japoninė	1
		žvaigždinė	1
		Sulanžo	1
		agurkinė	1
	Tulpmedis	gelsvažiedis	1
Sausmediniai	Sausmedis	totorinis	1
		lenktašakis	1
	Meškytė	baltuogė	1
	Veigelė	ankstyvoji	1
		gražiažiedė	2
	Kolkvicija	puošnioji	1
Šeivamediniai	Šeivamedis	juoduogis	4
Putininiai	Putinas	paprastasis	2
		sodinis	3
Kleviniai	Klevas	ginalinis	1
		paprastasis	4

		platanalapis	2
		sidabrinis	1
		totorinis	1
		uosialapis	1
Kaštoniniai	Kaštonas	paprastasis	1
		rausvažiedis	1
Pupiniai	Karagana	paprastoji	1
		krūminė	1
	Robinija	baltažiedė	2
		puošnioji	1
	Visterija	kininė	1
	Pupmedis	paprastasis	1
Anakardiniai	Žagrenis	rūgštusis	1
	Pūkenis	europinis	1
Seduliniai	Sedula	baltoji	2
		raudonoji	1
		geltonžiedė?	1
Smaugikiniai	Ožekšnis	europinis	1
		Fortūno	2
		karpotasis	1
Šunobeliniai	Šunobelė	dygioji	1
Agrastiniai	Serbentas	auksuotasis	1
		kalninis	1
Žilakrūminiai	Šaltalankis	dygliuotasis	1
	Žilakrūmis	siauralapis	1
Beržiniai	Beržas	karpotasis	2
		plaukuotasis	1
		paprastasis	1
	Alksniai	baltalksnis	1
		juodalksnis	1
Lazdyniniai	Lazdynas	paprastasis	2
	Skroblas	paprastasis	1
Bukiniai	Bukas	paprastasis	4
	Ažuolas	paprastasis	4
		raudonasis	1
		pelkinis	1
Riešutmediniai	Riešutmedis	sp.	1
		graikinis	1
		mandžiūrinis	1
Alyvmediniai	Forsitija	europinė	1
		tarpinė	1
		žalioji	1
	Uosis	amerikinis	1
		paprastasis	2
	Ligustras	paprastasis	2
	Alyvos	japoninės?	1
		paprastosios	2
		stambialapės	1
Bijūniniai	Bijūnas	krūminis	1
Puošmediniai	Puošmedis	japoninis	1

Raugerškiniai	Raugerškis	Tunbergo	6
		paprastasis	2
	Mahonija	dyglialapė	1
Buksmediniai	Buksmedis	paprastasis	1
Aralijiniai	Aralija	aukštoji	1
		dygioji	1
	Gebenė	lipikė	1
Astriniai	Kietis	diemedis	1
Vynmediniai	Vynvytis	penkialapis	1
Bugieniniai	Bugienis	dygialapis	1
Stepukiniai	Žiemė	mažoji	1
Erikiniai	Rododendras	sp.	1
Viso: 33	76	147	195
Iš viso: 36	88	178	280

Telšių miesto želdiniuose buvo aptiktas ne vienas Lietuvos želdynuose vis dar gana retas augalas – sibirinė pušis, vilnotasis karklas, įvairios magnolijos, gelsvažiedis tulpmedis, puošnioji kolkvicija, rausvažiedis kaštonas, pelkinis ažuolas, dygialapis bugienis, o t. p. ir užfiksuota ir nemaža retesnių kai kurių medžių ar krūmų formų.

Aukščiausi medžiai miesto želdiniuose, pasiekę 26-27 m aukštį, buvo trys paprastieji uosiai ir viena kanadinė tuopa.

Drūčiausi šios miesto dalies medžiai, kurių skersmuo (*krūtinės aukštyje*) siekė 0,96– 1,16 m t. p. buvo trys paprastieji uosiai, vienas paprastasis klevas ir viena kanadinė tuopa.

***

Trisdešimtyje Telšių miesto gatvių, kuriose želdinių iš viso pasitaikė, kaip jau minėta, inventorizuotos 468 sąlyginės želdinių grupės, kuriose auga 1043 medžiai, 45 medžiakrūmiai, 45 krūmai bei 17 gyvatvorių, yra 3 sausuoliai bei 26 kelmai ar tuščios sodinimo vietos.

Lengva paskaičiuoti, kad viename gatvės kilometre (*laikant kad augalai pasodinti kas 5 m*) idealiu atveju galėtų augti apie 400 medžių. Akivaizdu, kad netgi pusę šio medžių kiekio atmetus dėl gatvių susikirtimų, įvažiavimų į kiemus, autobusų sustojimo ir automobilių stovėjimo aikštelių bei komunikacinių mazgų, Telšių gatvės galėtų daug žalesnės.

Deja, gatvių želdinių, miestuose paprastai ne daugėja, o mažėja. Dalis gatvėse augančių medžių būna daugiau ar mažiau mechaniškai sužeisti, žaizdos įvairiu laipsniu pažeistos stiebų medienos puvinio, šakos džiūsta dėl taršos ir kt. priežasčių, todėl, dėl jų pavojingumo gatve važiuojantiems automobiliams ir šaligatviais vaikstantiems žmonėms, šie medžiai planingai šalinami.

Neabejotina, kad pašalintų medžių vietą turėtų užimti kiti – atsparesni užterštam orui, kompaktiškesnėmis lajomis, nespirtaus augimo medžiai, kuriuos reikėtų parinkti vadovaujantis spec. literatūra (pvz., E.V.Navio. *Sodinukai miestams ir miesteliams želdinti (2005)*; J.Galvydžio, E.V.Navio, I.Šaulienės. *Sodmenų auginimas urbanizuotoms teritorijoms (2007)*, R.Grikevičiaus,

K.Ulkienės. „Želdinių apsauga ir tvarkymas urbanizuotose teritorijose (2008)“, I.Vainauskienės. „Želdynų ir želdinių tvarkymo metodika (2013)“ ar pan.). Deja, elektrikai, telefonininkai, dujininkai, nuotekininkai ir kitų antžeminių ir požeminių komunikacijų valdytojai ar prižiūrėtojai paprastai kategoriškai pasisako prieš naujų želdinių veisimą.

Dažniausiai sutinkamas medis Telšių miesto gatvėse buvo mažalapės, paprastosios ir didžialapės liepos (*78,5 % bendro visų ten augančių sumedėjusių augalų kiekio*). Tik 3,7 % medžių kiekio gatvių želdiniuose sudaro paprastieji kaštonai, 3,2 % - paprastieji uosiai, o kitų medžių yra dar mažiau.

Telšių miesto inventorizuotoje dalyje širdį džiugina bent 10 stambesnių gėlynų, užimančių apie 337 m² plotą.

4. TELŠIŲ MIESTO ŽELDINIŲ SANITARINĖ BŪKLĖ BEI PLANUOJAMOS JŲ TVARKYMO PRIEMONĖS

Inventorizuotų Telšių miesto želdinių (*neskaitant augančių gatvių želdiniuose*) būklė palyginus gera - labai blogos ir blogos būklės medžių ir krūmų čia buvo apie 5,8 %, patenkinamos – apie 8,5 % nuo bendro medžių ir krūmų kiekio. Aprašyta 17 sausuolių.

Įvairios ūkinės priemonės (medžių šalinimas, „atjauninimas“, genėjimas ir kt.) numatytos 20,4 % nuo visų Telšių miesto želdiniuose (*išskyrus gatvių želdinius*) inventorizuotų grupių.

Inventorizuotų Telšių miesto gatvių želdinių būklė yra daug blogesnė - labai blogos ir blogos būklės medžių ir krūmų čia buvo apie 25,8 %, patenkinamos – apie 16,5 % nuo bendro medžių ir krūmų kiekio. Buvo užfiksuoti 3 sausuoliai.

Gatvių želdiniuose ūkinės priemonės (medžių šalinimas, genėjimas ir kt.) numatytos 38,7 % nuo visų Telšių miesto gatvių želdiniuose inventorizuotų grupių.

***

Telšių miesto bendruosiuose ir gatvių želdiniuose skubiai **šalinti** reikėtų 14 žalių ir sausų medžių, pirmoje eilėje (t.y. per pirmą penkmetį) – bent 757 želdinių grupių ar pavienių medžių (krūmų) jose.

Projektiniais tikslais (*dėl daromos žalos (pvz., stelbimo) vertingesnėms medžių rūšims, pamatams ir kt.*) reikėtų šalinti bent 215 vnt. želdinių grupių ar pavienių medžių (krūmų) jose.

Antroje eilėje numatytas 103 pavienių medžių (krūmų) grupėse ar pačių grupių šalinimas, bet po 5 metų, dėl:

- a) didėjančio medžių amžiaus;
- b) nepalankių aplinkos sąlygų (vėjovartų, vėjolaūžų, sniegolaūžų, sausrų ir kt.);
- c) biotinių (ligų, kenkėjų);
- d) antropogeninių veiksnių (atmosferos ir dirvos taršos, trypimo ir dirvos (automobiliais) apie medžių šaknis suspaudimo, šakų laužymo, kamienų mechaninių pažeidimų avarių metu, nesavalaikio ir/ar netinkamo genėjimo)

...šalintinių medžių bus žymiai daugiau.

Retinti (20 %) akivaizdžiai reikėtų tik vieną medžiakrūmių grupę.

„**Atjauninti**“ inventorizuotuose želdiniuose numatyta tik 10 krūmų ir vieną medį, bet neabejotinai ši būklės pagerinimo būdą galima taikyti visiems (*skurdiems, seniems*) krūmams ir 2-16 cm skersmens medžiams gerai atželiantiems iš kelmų.

Genėti numatyta 67 medžius ir vieną krūmą, bet minimaliai formuojamos lajos galėtų/turėtų būti ir kai kuriems gatvių (*ypač augančių po el. laidais*) bei daugiabučių kiemuose augantiems

medžiams. Jokiu būdu negalima vadovautis kitų miestų patirtimi ir genint palikti 2-3 m aukščio bešakius strampus, per kurių žaizdas netrukus įsimeta medieną ardantys grybai.

Taip pat yra numatyta iškirsti 38 vnt. **atskirų medžių kamienų**, taip pagerinant pasiliekančių medžių būklę ir estetinį vaizdą, o po 16 medžių grupių **iškirsti traką ir menkavertį pomiškį**.

Gatvių želdiniuose, kaip jau minėta, želdinių sanitarinė būklė prastesnė, todėl ir šalinamų medžių kiekis didesnis nei kituose želdiniuose – per dešimtmetį numatyta iškirsti 194 vnt., arba 17,1 % dabar ten augančių medžių ir medžiakrūmių, kai kituose (bendruosiuose) miesto želdiniuose bus kertama 10,0 % pavienių medžių, medžiakrūmių ir krūmų (906 vnt.). Kita vertus, netgi toks atrodytų nemažas kertamų medžių ir krūmų kiekis miesto mastu tikrai nėra didelis – tebus kertama apie 5 medžius (krūmus) iš 1 ha.

Daugiausia miesto želdiniuose bus iškertama blogos būklės liepų – 274 vnt. ir 177 vnt. paprastųjų klevų, atitinkamai po 24,9 % ir 16,1% nuo bendro kertamų sumedėjusių augalų kiekio.

Leidžiant, augančius nepavojingose žmonių ir automobilių judėjimui vietose, storesnius medžius nusikirsti privatiems arba juridiniams asmenims (mokykloms, vaikų darželiams ar pan.) kuriai ar kitiems tikslams būtų taupomos valstybinės tokiems darbams skirtos lėšos.

Nemokamai (*ar netgi šiek tiek sumokėdami*) pasiimti šalintinus medžius tikrai neatsisakytų ir drožlių(kurui) gamintojai...

Ploniausius (iki 8-10 cm skersmens) kertamus medžius galima panaudoti pvz. naujai pasodintų medelių pririšimui ir kt.

***

Medžių **atsodinimas** numatytas 169 grupėse, kur rekomenduojame pasodinti 225 medžius (2 lentelė).

2 lentelė. Siūlomų sodinti medžių kiekiai ir preliminarus asortimentas

Medžių rūšis	Vnt.
Liepa didžialapė	205
Šermukšnis švedinis	13
Gluosnis baltasis ‚Tristis‘	2
Liepa paprastoji	1
Kaštonas rausvažiedis	1
Puošmedis japoninis	1
Klevas paprastasis	1
Klevas paprastasis ‚Crimson King‘	1
Viso	225

Žinoma, čia nėra įtraukti medžiai, kurie, vadovaujantis specialiaisiais ir detaliaisiais planais bei atsižvelgiant į miesto poreikius, būtų sodinami gausinant Telšių miesto parkų, skverų ir kitų teritorijų želdinius – tai jau ne žaliųjų plotų inventorizacijos uždavinys.

Be abejo, sodintinų medžių artimiausiu metu bus ir daugiau – papildomų sodinimo vietų atsiras pašalinus I. blogos ir blogos (ar šiuo metu dar esančius patenkinamos) būklės, įvairiu laipsniu stiebų medienos puvinio pažeistus medžius, kurių vietas bus netikslinga palikti tuščias.

Norint konkrečiame želdyne išsiaiškinti tikslų kertamų ir atsodinamų medžių kiekį (*pvz., sprendžiant apie dalinę želdinių rekonstrukciją*) turi būti atliekama detalioji želdinių inventorizacija, kur kiekvienas medis būtų įvertintas pagal keletą kriterijų ir tik po to būtų sprendžiama apie jo nukirtimą ar palikimą augti. Kadangi pastaroji inventorizacija reikalauja daug laiko ir žmoniškųjų resursų (*parkuose paprastai ji vykdoma netgi 2 kartus (pavasarij ir vasarą arba vasarą ir rudenį)*) ir yra brangi, todėl atliekama tik pagal spec. užsakymus.

Sodinamus medžius ir krūmus, kaip jau minėta, reikėtų parinkti vadovaujantis konkrečiais jiems taikytiniais reikalavimais bei spec. literatūra (*pvz., Sodinukai miestams ir miesteliams želdinti (2005) ar pan.*).

PRIEDAI***I priedas. Specialiosios sąlygos, aktualios įveisiant ir tvarkant želdinius bei želdynus***

Mieste, įveisiant naujus ir tvarkant jau esamus želdinius, būtina laikytis Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų. Čia paminėsiu tik dažniausiai pasitaikančius želdinių sodinimo ir kirtimo apribojimus:

1) Ryšių linijų apsaugos zonoje (žemės juostoje, kurios plotis po 2 m abipus požeminio kabelio trasos arba orinės linijos kraštinių laidų ir 3 m aplink požeminį ar antžeminį stiprinimo punktą) draudžiama kirsti ir sodinti medžius be raštiško įmonių, aptarnaujančių šias ryšių linijas, leidimo ir darbų metu nesant tos įmonės atstovo.

2) Elektros linijų apsaugos zonoje (žemės juosta tarp dviejų vertikalių plokštumų, lygiagrečių elektros linijos ašiai, matuojant horizontalų atstumą nuo kraštinių jos laidų (iki 1 kV - po 2 m; 6,10 kV - po 10 m ; 35 kV - po 15 m ; 110 kV - po 20 m ; 330 kV - po 30 m ; 750 kV - po 40 m, o požeminės elektros kabelių linijos apsaugos zonoje – po 1 m nuo linijos konstrukcijų kraštinių taškų) sodinti arba kirsti medžius ir krūmus draudžiama be elektros tinklų įmonės raštiško leidimo.

3) Šilumos ir karšto vandens tiekimo tinklų (antžeminiai šilumos tiekimo vamzdynai, požeminės šilumos bei karšto vandens tiekimo trasos, šiluminės kameros, sklendžių aptarnavimo paviljonai, drenažo šuliniai, termofikacinio vandens bei drenažo siurblynės, šalia šilumos tiekimo trasų pakloti drenažo vamzdžiai, telesignalizacijos kabeliai ir kiti statiniai, skirti nurodytiesiems tinklams aptarnauti) apsaugos zonose (žemės juosta, kurios plotis po 5 m nuo kanalo (vamzdyno) kraštų, kameros išorinės sienos) medžius ir krūmus sodinti galima tik gavus įmonės, eksploatuojančios šilumos ir karšto vandens tiekimo tinklus, raštišką sutikimą, o arčiau kaip 2 m nuo tinklų kanalo (vamzdyno) krašto – iš viso draudžiama.

4) Vandentiekio, lietaus ir fekalinės kanalizacijos tinklų ir įrenginių (vandentiekio, lietaus ir fekalinės kanalizacijos vamzdynai, kaupimo rezervuarai, sklendžių kameros, persiurbimo stotys, išleistuvai, vandentiekio bokštai, slėginiai rezervuarai, lietaus ir fekalinės kanalizacijos valymo įrenginiai) apsaugos zonose (žemės juosta, kurios plotis po 5 m nuo vamzdynų ašies; magistralinių vamzdynų, kurių skersmuo yra 40 cm ir didesnis, apsaugos zona yra žemės juosta, kurios plotis po 10 m nuo vamzdynų ašies sausame grunte, o drėgname grunte - ne mažiau kaip po 25 m; vandens rezervuarų, skaidrintuvų, kaupiklių apsaugos zonos plotis po 30 m, o vandentiekio bokštų ir kitų įrenginių - ne mažiau kaip po 15 m nuo išorinių sienelių) draudžiama sodinti medžius ir krūmus, nesuderinus to su nurodytuosius tinklus ir įrenginius eksploatuojančiomis įmonėmis.

5) „Medžių ir krūmų veisimo, vejų ir gėlynų įrengimo taisyklių“, 5 punkte nurodoma, kad sumedėję augalai veisiami:

5.1. medžiai – ne arčiau kaip 10 m atstumu, krūmai, aukštesni kaip 2 m – 2,5 m atstumu, kiti krūmai – 1,5 m atstumu nuo daugiabučių gyvenamųjų pastatų sienų su langais, išskyrus teritorijas tarp pastatų ir gatvių ar kelių;

5.2. medžiai – ne arčiau kaip 5 m atstumu, krūmai – 1,5 m atstumu nuo pastatų (išskyrus nurodytus 5.1 papunktyje) sienų;

5.3. medžiai – 4 m atstumu nuo apšvietimo tinklo ar inžinerinių statinių atramų;

5.4. medžiai – ne arčiau kaip 3 m atstumu, krūmai – 1 m atstumu nuo atraminių sienelių papėdės išorinės pusės;

5.5. be kaimyninio sklypo savininko, valdytojo ar įgalioto asmens sutikimo raštu:

5.5.1. medžiai iki 3 m aukščio ir krūmai, užaugantys iki 3 m, – ne arčiau kaip 2 m, kiti medžiai – ne arčiau kaip 3 m, šiaurinėje sklypo dalyje – ne arčiau kaip 5 m, kiti krūmai – ne arčiau kaip 1 m atstumu nuo kaimyninio sklypo ribos ir tokiu atstumu vienas nuo kito, kad tarp užaugusių medžių lajų ar krūmų išorinių stiebų, būtų ne mažiau kaip 1 m atstumas;

5.5.2. gyvatvorė – ne arčiau kaip 1 m atstumu nuo kaimyninio sklypo ribos ir formuojama ne aukštesnė kaip 1,3 m, išskyrus šiaurinę sklypo dalį, kur gyvatvorė gali būti iki 1,8 m aukščio.

6) Saugotinus želdinius kirsti, genėti ar kitaip pertvarkyti (išskyrus atvejus, kai leidimas nereikalingas) galima tik gavus Telšių rajono savivaldybės administracijos išduotą leidimą.

II priedas. Telšių miesto želdinių tvarkymo (ūkinių priemonių) žiniaraštis

Kv.	Skl.	Įvykdyta
Šalinti, skubiai		
1	14	
4	20	
8	44	
20	34	
21	67, 107	
28	55	
29	27	
35	27	
Daukanto g.	18	
Respublikos g.	25	
Stoties g.	16, 47	
Šalinti, 1 eilėje		
1	1, 4, 5, 7, 14, 17, 23, 27	
2	5, 13, 14, 15, 22, 24, 25, 36, 47, 54, 76	
3	3, 4, 7, 10, 17, 18, 22, 46, 48, 51, 55, 67	
4	5, 8, 13, 21, 30, 34, 37, 38, 41, 57, 61, 67, 68, 72, 82, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 98, 99	
5	4, 6, 19, 20, 31, 37, 38, 40, 52, 80, 83	
6	1	
7	7, 14, 16, 19, 39, 44	
8	5, 7, 8, 36, 37, 38, 42, 52, 53, 57, 75, 76, 80, 82, 90, 100, 101, 102	
9	4, 8, 9, 11, 13, 16, 30, 33, 52, 54, 58, 60, 64, 67, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 80, 83, 84, 87	
11	1, 9, 10, 20, 29, 33, 47	
12	13, 14, 15, 26, 48, 52, 55	
13	3, 4, 9, 12, 14, 20, 26, 27, 30, 32, 33, 34, 57	
14	4, 7, 53	
15	8, 13, 32, 38, 45, 57, 63, 74	
16	9	
17	16, 45, 60, 61, 92	
18	10, 28, 29, 31, 34, 43, 58, 66, 72, 76	
19	5, 52, 78, 86	
20	9, 21, 26, 29, 38, 39	
21	30, 33, 39, 43, 48, 49, 50, 60, 67, 99, 100, 109	
22	1, 35, 36, 38, 42, 48	
23	3, 6, 20, 24, 32, 39, 41, 42, 43, 53	
26	30, 31, 33, 48	
27	2, 3, 13, 21, 26	
28	5, 6, 8, 31, 33, 43, 52, 53, 55, 58	
29	10, 13, 26, 31, 33, 41, 45	
30	14, 15	
31	5, 8, 12, 17, 19, 22, 43	
32	4, 11, 19, 32, 40, 43, 48, 64	
33	3, 4	
34	12, 13, 16, 20	

35	1, 2, 17, 29, 30, 32, 50, 63, 67, 68, 74	
36	6, 7, 14, 22, 29, 32	
37	11, 12, 15, 21, 32	
38	2, 8, 26	
39	21, 23, 33, 45, 50, 52	
40	5, 9, 12, 30, 42, 43, 52, 53	
Birutė g.	4	
Daukanto g.	11, 22, 24, 25	
Dimaičių g.	1	
Gedimino g.	3, 5	
Karaliaus Mindaugo g.	1, 2, 5, 9, 10, 11, 13	
Lakštingalų g.	15	
Lazdynų Pelėdos g.	1, 2, 4, 6, 10, 14	
Liepų g.	1, 8	
Medvėgalio g.	5, 8	
Montvilos g.	2, 4, 7, 8, 11, 17, 21, 36, 39, 42	
S. Neries g.	4, 5, 6, 8, 17, 19, 21, 22, 27, 32, 33, 37, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 52, 54, 55, 57, 59	
Respublikos g.	1, 2, 3, 4, 12, 16, 24, 27, 29	
Sodo g.	1, 2, 7, 10, 12	
Stoties g.	5, 12, 15, 17, 25, 29, 33, 35, 40, 45, 47	
Šviesos g.	4, 5, 6, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 24, 25, 27, 29, 30	
Taikos g.	8, 15	
Vyšnių g.	5, 8, 14, 17, 18, 23, 24, 28, 30, 31, 32	
<i>Šalinti, 2 eilėje</i>		
1	17	
4	2, 20, 30, 65, 71, 74	
5	4, 28	
7	72, 73	
8	39, 40	
9	8, 24	
11	1	
12	46, 58	
15	22	
18	35, 53	
19	51	
21	48, 58, 76, 98, 106	
22	4, 8, 19, 24	
23	1, 3, 20, 29, 41, 43, 53	
25	7	
26	30	
28	53, 54	
29	46	
32	19	
34	8	
39	24	
40	13, 32	
Lazdynų Pelėdos g.	3	
Liepų g.	5	

Montvilos g.	5, 6, 10, 12, 13, 20, 23, 24, 25, 26, 34, 45, 46	
S. Neries g.	20, 33, 56, 58, 59	
Respublikos g.	17, 18, 20, 23, 31	
Sodo g.	8, 11, 17	
Stoties g.	9, 38, 39	
Šviesos g.	19, 25, 28	
Taikos g.	3, 10	
Vyšnių g.	1, 17	
Šalinti projektiniais tikslais		
1	6, 8, 11, 14, 15, 25	
2	16, 40, 41	
3	46, 47, 48, 49, 53, 59, 71	
4	10, 13, 30	
5	20, 35, 36, 49, 62	
6	13	
7	6, 7, 9, 14, 19, 39	
8	21, 38, 98, 99	
9	3, 4, 9, 16, 60, 64, 65, 67, 72, 73, 80, 81, 83, 86	
11	17, 20	
12	1, 3, 39, 53	
13	17, 20, 26, 33, 51, 56	
14	2, 3, 26	
15	35, 36, 45, 65	
17	16, 22, 60, 87	
18	41, 42, 60, 68, 72, 73	
21	10, 37, 77, 79, 100	
22	14, 41, 48	
23	21, 36, 54, 61, 62	
24	13	
26	8, 15	
31	43	
32	19	
34	24	
35	13, 19, 63, 74, 78	
36	22, 29, 32, 33	
37	10, 12, 27	
38	8, 10, 11, 27, 33, 34	
40	18, 19, 29, 33, 53	
Atjauninti		
4	98	
5	25	
15	32	
21	79	
26	15	
28	10	
36	15	
Retinti, 1 eilėje		
11	34	

<i>Genėti</i>		
3	9	
4	29, 65	
5	15, 26, 29	
7	68	
9	44	
12	43	
13	57	
15	46	
16	2	
18	2, 19	
19	1, 63, 86	
21	62	
23	2, 35	
29	5, 48, 50	
31	43	
32	1, 11, 28, 41	
34	24	
35	1, 18, 20	
36	11, 15, 41	
37	22, 32	
38	12, 14, 22	
Daukanto g.	9	
Medvėgalio g.	6	
Pašto g.	2	
Stoties g.	28	
<i>Šalinti traką ir menkavertį pomiškį</i>		
1	14	
2	13	
3	1, 10, 11, 48	
9	85	
15	57	
17	58	
18	72, 76	
22	43	
29	28, 31	
35	63	
36	33	
<i>Uždažyti žaidas</i>		
7	7, 24, 47	
8	7, 10, 11, 12, 23, 37, 38, 57, 68, 70, 82	
19	3, 4, 36, 46, 51	
20	11, 14, 15, 20	
28	8, 43, 63	
29	48	
31	5, 17, 22, 54, 62, 73	
32	8, 22	
34	24	
35	1, 52, 73, 74	
36	11, 15, 41	

37	20	
38	12	
39	15, 25, 31, 40, 46, 50, 51	
40	20, 25, 49, 51	
Birutės g.	3	
Daukanto g.	3, 11, 12, 18, 24	
Gedimino g.	4	
Karaliaus Mindaugo g.	1, 9	
Lakštingalų g.	12	
Liepų g.	9	
Montvilos g.	17, 18, 23, 32, 44, 46	
S. Neries g.	28, 43, 47	
Pašto g.	1, 2	
Respublikos g.	1, 19	
Stoties g.	8, 20, 25, 31, 41, 43, 47	
Šviesos g.	1, 10, 16, 18	
Taikos g.	5, 6, 7, 11	
Vyšnių g.	9, 27, 32	
Žemaitės g.	3, 8	
Kirsti kamieną (-us)		
3	4	
8	62	
9	83	
13	27, 34	
15	5	
18	72	
19	100	
21	60	
22	28	
23	39, 42	
26	30	
29	26	
35	35, 64	
36	22	
37	11	
38	2	
40	4	
Želdinti		
5	6, 28	
9	71	
39	45, 50, 52	
40	42, 52	
Birutės g.	4	
Daukanto g.	6, 11, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 28	
Dimaičių g.	1	
Gedimino g.	1, 3, 5	
Kalno g.	2	
Karaliaus Mindaugo g.	1, 2, 5, 6, 9, 10, 11, 13	
Lakštingalų g.	15	
Lazdynų Pelėdos g.	1, 2, 3, 4, 6, 10, 14	

Liepų g.	1, 5	
Medvėgalio g.	5, 8	
Montvilos g.	2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 17, 20, 23, 24, 25, 26, 34, 36, 39, 42, 45, 46	
S. Neries g.	4, 5, 6, 8, 17, 19, 20, 21, 22, 27, 32, 33, 37, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 54, 55, 56, 57, 58, 59	
Respublikos g.	1, 2, 3, 4, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 29, 31, 32	
Sodo g.	1, 2, 8, 10, 11, 12, 17	
Stoties g.	5, 9, 12, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 35, 36, 38, 39, 40, 45, 47	
Šviesos g.	4, 5, 6, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 24, 25, 27, 28, 29, 30	
Taikos g.	3, 8, 10, 15	
Vyšnių g.	1, 5, 8, 14, 17, 18, 24, 28, 30, 31, 32	